

Gene skola
Hammarvägen 9
892 31 DOMSJÖ

2010-05-03
1 (7)
Dnr: 40-2009:2037

Örnsköldsviks kommun
89188 ÖRNSKÖLDSEVIK

Kvalitetsgranskning av Gene skola i Örnsköldsviks kommun

Skolinspektionens beslut

Rektorn har tydliga ambitioner med skolans utveckling avseende kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt, men har ännu inte lyckats kommunicera detta framgångsrikt med alla sina medarbetare. Skolinspektionen bedömer att undervisningen i alltför liten utsträckning organiseras och genomförs med elevernas individuella förutsättningar och behov i centrum. Det medför att undervisningen, i framför allt teoretiska ämnen, inte fungerar optimalt för alla elever. Elevernas individuella arbete präglar allt för stor del av undervisningen och eleverna bjuds för sällan in till dialog. Frågor från läraren och svar från enskilda elever kännetecknar alltför mycket av undervisningen i de teoretiska ämnena. Det dominerande förhållningssättet och synsättet på skolan präglas av låga förväntningar. Bland annat är de så kallade G-proven ett uttryck för detta. Flera lärare uttrycker att elevernas bakgrund och föräldrarnas bristande intresse inte ger möjlighet till höga förväntningar. Mellan lärarna på skolan saknas enhetlighet om förväntningar och krav. I detta ligger även att eleverna inte får tillgång till utmaningar i någon högre grad. På Gene skola finns brister i att bemöta flickor och pojkar på lika sätt.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer.

- Att rektorn förstärker sitt pedagogiska ledarskap. I detta ingår att kommunicera och förankra skolans mål och stärka omorganisationens pedagogiska motiv samt att delta mer i undervisningssituationer. Rektorn behöver delta mer i skolans verksamhet, exempelvis genom att delta i undervisningssituationer.
- Att undervisningen utvecklas så att lärarna använder hela sin pedagogiska kompetens och sin kännedom om eleverna för att välja olika arbetssätt, arbetsformer och bedömningsmetoder.

- Att lärarnas förväntningar på eleverna höjs och att pojkar och flickor ges samma bemötande.

Åtgärderna ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast den 24 september 2010.

1 Skolinspektionens granskning av skolor kompensatoriska förmåga i Gene skola i Örnsköldsviks kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kunskapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt strävansmålet att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggs undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsättningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?
- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

Granskningen av Gene skola i Örnsköldsviks kommun ingår i detta projekt. Undervisningsråd Håkan Sandström och utredare Gudrun F Brännberg genomförde granskningen i en klass i årskurs 9 i Gene skola den 12 -14 oktober 2009. Två av dagarna tillbringades tillsammans med klassen på deras lektioner och raster.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om och projektplan för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Gene skola i Örnsköldsviks kommun

Gene skola ligger i utkanten av centralorten Örnsköldsvik och tillhör Domsjö skolområde som dessutom består av tre F-6 skolor: Gene skola har närmare 400 elever i årskurserna 7-9. Skolan har få elever med utländsk bakgrund. Rektorn på skolan har tillträtt sin nuvarande tjänst läsåret 2009/2010, men har funnits på skolan tidigare.

Läsåret 2008/2009 var det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 i Gene skola enligt Skolverkets uppgifter 195 poäng, vilket ska relateras till det genomsnittliga meritvärdet för riket som var nästan 210 poäng. Av slutbetygen per ämne i årskurs 9 samma läsår kan man utläsa att flickor generellt sett fick högre betyg än pojkar. Bland annat i ämnena svenska, musik och bild är detta tydligt. I ämnet svenska hade 28 procent av flickorna betyget godkänt och medan 47 procent fick väl godkänt. Av pojkarna hade 66 procent betyget godkänt och 23 procent väl godkänt.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever
- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

I intervjuer med rektorn och lärarna framkommer det att hon har ambitioner vad gäller kunskapsmål och undervisning, men har inte lyckats kommunicera detta med lärarna på skolan. Lärare berättar att rektorn inte i någon större omfattning är synlig i den pedagogiska verksamheten, vilket också rektorn själv håller med om. Elevintervjuerna visar att rektorn inte heller är särskilt känd bland eleverna. Lärarna på Gene skola har ingen erfarenhet av att skolledningen besöker klassrummet.

I samtal och intervjuer med lärare och elever framkommer att eleverna inte känner till skolans kunskapsmål och att lärarna har olika syn på undervisningens innehåll och mål och att det inte är vanligt att lärare samarbetar. Arbetslag och enskilda lärare har ut-

vecklat olika synsätt, arbetssätt och förhållningssätt. Rektorn ser detta som ett viktigt utvecklingsområde inom den pågående omorganisationen.

På skolan finns flera typer av samarbets- och diskussionsgrupper förutom arbetslagen. Det är lärgrupper, ämnesgrupper och profilgrupper. För närvarande har lärgrupperna i uppdrag att utgå från styrdokumentet och arbeta fram skriftliga omdömen. I intervjuer anger lärarna att det vilar ett stort ansvar på dem när det gäller att planera och utforma undervisningen. Även rektorn är medveten om att hon lämnat ett stort ansvar till arbetslaget.

Rektorn tar, enligt intervjuer, ett stort ansvar när det gäller den pågående omorganisationen av skolans klasser och arbetslag. Klasserna organiseras efter profilinriktningar som alla eleverna väljer till inför årskurs 7. Arbetslagen ansvarar för varsin profilinriktning. Det är viktigt för rektorn att intressegruppera istället för att nivågruppera elever. Rektorn menar att intressegrupperingar skapar bättre förutsättningar för att upprätthålla höga förväntningar på alla elever.

2.1.3 Rekommendation

Rektorn har tydliga ambitioner med skolans utveckling avseende kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt, men har ännu inte lyckats kommunicera detta framgångsrikt med alla sina medarbetare.

Skolinspektionen rekommenderar att rektorn förstärker sitt pedagogiska ledarskap. I detta ingår att kommunicera och förankra skolans mål och stärka omorganisationens pedagogiska motiv. Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn deltar mer i skolans verksamhet, exempelvis genom att delta i undervisningssituationer.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

Den deltagande observationen visar att vissa lektioner anpassas efter elevernas behov och erfarenheter. Under dessa arbetar samtliga elever arbetar intensivt med sina arbetsuppgifter. Det finns en ambition hos lärare att presentera ämnet på olika sätt: muntligt, skriftligt och med olika material. Inom till exempel slöjdämnen arbetar lärarna aktivt med att synliggöra för eleven både målet med undervisningen och lärprocessen.

Vid andra lektioner lyckas läraren inte engagera majoriteten av eleverna, bland annat finns det en stor grupp passiva elever, framför allt pojkar, på de teoretiskt inriktade lektionerna. Många av flickorna arbetar däremot under alla lektioner. Eleverna på dessa lektioner, uppemot halva klassen, uppvisar mycket litet intresse för innehållet i undervisningen. En stor andel av eleverna på skolan har valt att inte fullfölja sitt val av moderna språk. De är hänvisade till en grupp i svenska/engelska, som är ett exempel på undervisningstillfälle med bristande aktivitet från många elever. På dessa lektioner är lärarens krav på eleverna att inte störa de andra. På flera av de observerade lektionerna anpassas undervisningen till enskilda elever genom att de får annat "enkla" material att arbeta med.

Under flera lektioner är det endast enstaka elever som räcker upp handen och svarar när läraren ställer en fråga. Detta är vidare den vanligast förekommande kommunikationsformen. Om en elev ställer en fråga leder det inte sällan till en hel del oro i klassrummet och en lång stund av bristande arbetsro inträffar.

Flera observerade lektioner präglas av elevernas eget arbete i lärobok eller kopierat material och läraren ägnar en tid åt att tysta de elever som hellre vill prata med varandra. Vidare ägnar läraren en stor del av tiden åt att låna ut böcker eller arbetsmaterial till elever som uppger att de har glömt bok/material hemma eller i skåpet.

Dock såg Skolinspektionen till exempel under en matematiklektion försök att praktiskt bygga modeller i samarbete mellan elever som ledde till en hel del konstruktiva samtal mellan eleverna om hur man skulle kunna klara uppgiften.

En viktig del i undervisningen på Gene skola är prov. I de teoretiska ämnena förekommer så kallade G-prov. Eleverna berättar att om man klarar provet får man betyget godkänt. Vill man ha högre betyg måste man dessutom skriva en uppsats på aktuellt tema. Flera intervjuade elever menar också att: "Det är ok att nå G-nivå, jag behöver inte mer", medan andra elever menar att det är svårt att veta vad man ska göra för att få högre betyg än godkänt. Den deltagande observationen visar att lärarna på skolan tillämpar prov och bedömning enbart som ett summativt och kontrollerande verktyg, istället för att ta vara på den formativa och lärande process som bedömning, prov och tester kan vara.

Vid elevintervjuerna framkommer att det är mycket olika mellan lärarna i vilken mån de frågar efter elevens intressen och bakgrund. I flera av lärarintervjuerna uttrycks kännedom om elevernas intressen och framgångar inom vissa av skolans ämnen, men det framkommer i den deltagande observationen inte några tecken på att denna kännedom leder till anpassning av undervisningen för enskilda elever inom andra ämnesområden. Till exempel kan det handla om en ambitiös elev i idrott som får för lite utmaningar eller en elev som har stort intresse för slöjd, men litet intresse för andra skolämnen, där skolan och lärarna inte förmår anpassa undervisningen till elevens behov.

2.2.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att undervisningen utvecklas så att lärarna använder hela sin pedagogiska kompetens och sin kännedom om eleverna för att välja olika arbetssätt, arbetsformer och bedömningsmetoder. Detta för att aktivera eleverna, erbjuda fler möjligheter till kommunikation och ett varierat samarbete, samt att fånga elevernas bakgrund och intressen.

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

2008 skedde en omorganisation som innebar att elever och lärare från Hållängets skola årskurs 7-9 flyttade in i Gene skola. Både rektor, lärare och elever är medvetna om att det på skolan finns lärare från två skolor med olika syn på bemötande och regler. Rektor och lärarna berättar att på den ena skolan fanns en nära kontakt mellan elever och lärare där bemötande och ordningsregler upprätthölls. På den andra skolan fanns inte samma syn på ordningsregler, utan bemötandet har beskrivits som allmänmänskligt beteende som var och en ansvarar för. Dessa båda synsätt finns samtidigt på Gene skolan, och rektor berättar att ett försök att arbeta fram ett gemensamt synsätt ledde till konflikter. Rektor menar att en bättre strategi är att efter hand lösa de frågor som uppstår avseende bemötande och regler.

Också vid intervjuerna och observationerna på skolan framkommer det att det inte finns någon enhetlig syn bland lärarna om förväntningar och krav på eleverna. En lärare uttryckte att: "Vi tar eget ansvar, men det går att som lärare välja bort att göra som man kommit överens om. Man tar inte gemensamma beslut på allvar, utan har en passiv acceptans och gör något annat". Flera lärare uttrycker att elevernas bakgrund och föräldrarnas bristande intresse inte ger möjlighet till höga förväntningar.

Ett sätt att uttrycka förväntningar på eleverna är de bedömningsverktyg som lärarna använder. Som ovan beskrivits så förekommer på Gene skola att prov utformas som så kallade G-prov. Att utforma prov så att de uttrycker låga förväntningar på elevernas resultat riskerar att förstärka inställningen hos den relativt stora grupp elever på skolan som uttrycker att de "inte ids göra mer än godkänt".

I den deltagande observationen framkommer att det huvudsakligen finns ett varmt bemötande mellan vuxna och elever på Gene skola. I intervjuerna framkommer en gemensam hållning från lärarna om att "vara glad och positiv i bemötandet".

Lärarna har fått i uppdrag att lämna underlag inför arbetet med årets kvalitetsredovisning. I underlagen har rektor iakttagit att lärare återkommande formulerar sig unge-

fär på följande sätt: "De starka eleverna ska ha *utmaningar* och de som har det svårt ska *få hjälp*". Det är en del i rektorns ambitioner att arbeta med den tudelade inställningen så att alla elever får tillgång till utmaningar. Flera lärare har också uppfattat rektorns ambitioner att stärka arbetet med en mer individualiserad undervisning som utmanar alla elever, men detta har ännu inte fått genomslag i den granskade undervisningen.

Vid granskningen framkommer det att det finns ett outtalat förhållningssätt på skolan som belönar flickor och bestraffar pojkar. Eleverna har funderingar om olika bemötande och acceptans för pojkar och flickor, när det gäller stökighet och prat på lektioner. Pojkarna uppfattar att de blir hårdare bemötta och får mer tillsägelser än flickorna får. "Men om man gör något är de hårdare mot killarna."

2.3.3 Rekommendation

Det dominerande förhållningssättet och synsättet på skolan präglas av låga förväntningar. Mellan lärarna på skolan saknas enhetlighet om förväntningar och krav. I detta ligger även att eleverna inte får tillgång till utmaningar i någon högre grad.

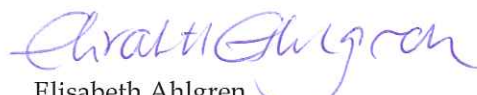
Skolinspektionen rekommenderar att lärarnas förväntningar på eleverna höjs. Vidare behöver skolan arbeta med ett ge pojkar och flickor samma bemötande.

I ärendets slutliga handläggning har Gudrun F Brännberg och Håkan Sandström deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christina Hartman
Enhetschef

Elisabeth Ahlgren
Enhetschef

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärnin g och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärarens roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), *Rektorer i framgångsrika skolor*. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) *Nothing's Impossible*. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor*

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, *Vägar till lokal arbetsplan*, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervisningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsoinstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlösningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inlåsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlösningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlösningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.